

СМИРЕНОГА РОМАНА ΚΟΝΔΑΚ Ο САМАΡЈАНКИ¹

Τοῦ ταπεινοῦ Ῥωμανοῦ κοντάκιον εἰς τὴν Σαμαρεΐτιδα

Προοίμιον

Ἐπὶ τὸ φρέαρ ὡς ἦλθεν ὁ Κύριος,
ἢ Σαμαρεΐτις ἡρώτα
τὸν εὐσπλαγχνον ·
“Παράσχου μοι τὸ ὕδωρ τῆς
πίστεως,
καὶ λήψομαι τῆς κολυμβήθρας
τὰ νάματα,
ἀγαλλίασιν καὶ ἀπολύτρωσιν”.

Проимион

На кладенац² када Господ дође,
мољаше Самарјанка
Благосрднога (Јн. 4, 15):
„Воду вере подај ми
и са Извора (Источника) воде
живе³ примићу:
радост и избављење.“

¹ Превод дајемо према критичкоме издању: De Matons, José Grosdidier (1965): *Romanos le Mélode: Hymnes*, Tome II, *Sources Chrétiennes* 110, Paris: Les Éditions du Cerf, 328–353.

² Овај природни извор квалитетне воде (*Јаковљев сџугенац*) у доба земног живота Господа Христа био је удаљен око 500 м југоисточно од града Сихема (самарјанског Сихара: ИНав. 4, 6). Сачуван је до данашњих дана (надомак места Валата), веома је дубок (35м) и још увек једнако питак. Назива се Јаковљевим, стога што га је, према предању, Јаков купио од Емора, оца Сихемова (Пост. 33, 18–20). Видети: Ракић 2004: II, 405–406.

³ Имајући у виду изразиту двозначност текста, грчки појам *τὰ νάματα*, који у дословном значењу имплицира воду са врела, потока или реке што стално извире и протиче, превели смо термином „вода жива“; истом аналогијом, и реч *Извор* забележили смо великим словом, будући да означава личност Господа Исуса Христа.

α'

Τὸ τάλαντον τὸ δοθέν σοι, ψυχὴ μου, μὴ ἀποκρούψης
ἵνα μὴ τῆς ῥαθυμίας ὑπενέγκῃς τὴν αἰσχύνην,
ἐν ἡμέρᾳ ἐν ἧ κρίνει ὁ Θεὸς τὴν οἰκουμένην.
Ἐρχόμενος γὰρ τότε, τὸ χρῆμα παραχρῆμα ἀπαιτήσῃ σε ·
οὐχ ὅσον ἐκομίσω, ἀλλ' ὅσον ἐπορίσω
ψηφίσας μεθοδεύσει σε ·
σὺν τόκῳ γὰρ τὸ δάνειον παρ' ἐκάστου λαμβάνει ·
ψυχὴ μου, μὴ ἀμέλει, ψυχὴ μου, ἐμπορεύου, ψυχὴ μου, δὸς καὶ λάβε
ἵν' ὅταν ἔλθῃ ὁ βασιλεὺς σου,
ἀντὶ τῆς πραγματείας σοι παράσχῃ
ἀγαλλίασιν καὶ ἀπολύτρωσιν.

β'

Οὐχ ἦς ἀξία τοῦ ἔχειν, καὶ ἔχεις ἅπερ κατέχεις ·
σοὶ τὴν χάριν (ἄλλου)⁴ δόντος, μὴ οὖν ὄκνει τοῖς αἰτοῦσιν
(μεταδοῦναι) ὡς μετέδοκέ ποτε ἡ Σαμαρεῖτις.
Ἀντλήσασα γὰρ μόνη παρέσχε καὶ ἑτέροις οὔπερ ἔλαβεν ·
οὐδεὶς αὐτὴν ἠτείτο, καὶ πάσιν ἐδωρεῖτο
ἀφθόνως τοῦ χαρίσματος ·
διψᾷ καὶ δαψιλεύεται, μὴ πιοῦσα ποτίζει ·
ἀγμὴν μὴ γευσαμένη, ἀλλ' ὡς μεμεθυσμένη τοῖς ὁμοφύλοις κράζει ·
"Δεῦτε, ὁράτε νᾶμα ὁ εὖρον ·
μὴ οὗτος (ἄρα) πέλει ὁ παρέχων
ἀγαλλίασιν καὶ ἀπολύτρωσιν;"

⁴ На овоме месту недостаје један слог (нечитак је у тексту оригинала). Де Матон је предложио термин *ἄλλου* (Другога) (De Matons 1965: 33), што одговара ритму, али не и значењу; нама се пак чини да је адекватније решење *Τοῦ* (Њега); но у том случају, ритам би био нарушен, будући да недостаје један слог, а не можемо са сигурношћу сугерисати други.

1

Талант,⁵ дариван теби, не утаји, душо моја,
због небриге срам да не понесеш
у дан када ће Господ судити Икумени (Васељени) (Пс. 9, 9; Рим. 2, 16).
Тада дошавши, благо (талант) намах натраг искаће ти;
не оно које доби, већ оно које себи прибави;
рачуне сводив, испитаће те,
јер (Он) зајам са каматом од свакога узима (Лк. 19, 23).
Душо моја, немару не предај се; душо моја, за добитак старај се;
душо моја, дај и прими;
када Цар дође твој
да, према делима, прибавиш себи
радост и избављење.

2

Достојна не бејаше имати што поседујеш и имаш –
благодати – од Њега ти дате, који искатељима не оклева дати
као што онда Самарјанка даде.
Јер захватајући сама, она и другима даваше оно што доби:
нико јој не искаше, а свима дариваше
нештедимице од благодати;
жедна а штедро даје; не пијући (*грује*) напаја;
још ни не окушав, већ као пијана истопленицима кличе:
„Ходите, воде живе видите, што пронађох је!
Није ли то зацело Он, који даје
радост и избављење?“

⁵ Талант је трговачка мера или валута (сребрна или златна), чија је вредност варијала према одредбама држава у различитим епохама. То је био комад (не ковани новац), као на пример, егејско-атички талант који се користио до 1. века пре Христа и био тежак 36 кг; солонско-атички је тежио 26 кг. У Хомера вазда се помиње као златан (вероватно не велике тежине). Сребрни талант вредео је 60 мина (свака по 100 драхми), а златни 10 пута више. Вавилонски талант, на пример, имао је вредност 72 мине или 10000 драхми (Vailly 2000: 1894).

γ'

Υδάτων οὖν ἀθανάτων ὧν ἡ πιστὴ Σαμαρεῖτις
γέγονε μὲν ὡς εὐροῦσα ἡμεῖς ἄρτι πιόντες
(οἱ διψῶντες), ἐρευνήσωμεν καλῶς ὅλας τὰς φλέβας
μικρόν δὲ καὶ τὰς λέξεις τὰς τοῦ εὐαγγελίου ἀναλάβωμεν,
Χριστὸν σοφῶς ὀρῶντες τὸ ὕδωρ ὅπερ πάλαι
ἡ Σαμαρεῖτις ἔπιεν,
καὶ πῶς αὕτη ἐξ ὕδατος ὕδωρ ἄλλο παρέσχε,
καὶ τίνος χάριν τότε δίψωντα οὐ ποτίζει, καὶ τί ἦν τὸ κωλύον.
Πάντα γὰρ ταῦτα τὸ μεγαλεῖον,
ἡ βίβλος, περιέχει καὶ παρέχει
ἀγαλλίασιν καὶ ἀπολύτρωσιν.

δ'

Τί οὖν διδάσκει ἡ βίβλος; Χριστός, φήσιν, ὁ πηγάζων
πηγὴν ζωῆς τοῖς ἀνθρώποις, ἀπὸ τῆς ὁδοιπορίας
κοπιάσας ἐπεκάθητο πηγῇ τῆς Σαμαρείας,
καὶ καύσωνος ἦν ὥρα · ὡς ἔκτη γὰρ ὑπῆρχε, καθὼς γέγραπται,
μεσοῦσης τῆς ἡμέρας, Μεσσίας ὅτε ἦλθε
τοὺς ἐν νυκτὶ καταυγᾶσαι·
πηγὴ πηγὴν κατέλαβεν, ἀποπλύνων, οὐ πίνων·
κρουνοὺς ἀθανασίας τῷ ῥείθρῳ τῆς ἀθλίας ὡς ἐνδεῆς
κάμνει βαδίζων ὁ ἐν θάλασση
πεζεύσας ἀκαμάτως, ὁ παρέχων
ἀγαλλίασιν καὶ ἀπολύτρωσιν.

3

Од вода бесмртних што их је верујућа Самарјанка
онда пронашла, ми који сада (ожеднели) пијемо,
истражимо добро сва жилишта
и, замало, речи Јеванђеља опет узмимо,
у Христу мудро узрев Воду коју давно
Самарјанка пијаше,
и како она на води – Воду другу за се узе;
и чега ради Жеднога тада не напаја, и шта томе брана бејаше?
Јер све то – Мегалион⁶ –
Библија, у пуности држи и пружа
радост и избављење.

4

Чему, дакле, Библија поучава? Христос, каже, из Кога извире
живота људских извор, од ходања посустав,
крај кладенца у Самарији сеђаше,
а жарки бејаше час: око шестогa сата, као што је написано (Јн. 4, 5–6);
усред дана Месија дође
да оне што у мраку пребивају – осветли;
са извора Извор захваташе да мије, не да пије;
на врелу кукавном, као сиромаш, Источник бесмртности (*cegi*);
дуго ходив путем, умара се Он, који по мору
неуморно хода (Мт. 14, 25; Мк. 6, 48; Јн. 6, 19) – Он, који даје
радост и избављење.

⁶ Слаткопојац, саображено традицији старе хебрејске књижевне експресивности, користи гречизам *Меџалион* (*το μεγαλειον*) у значењу: *Најсвећенија књиџа; Књиџа наг књиџама* (De Matons 1965: 333).

ε΄

Ἀλλ' ὅτε ἦν ὁ οἰκτίρμων ἐπὶ τὸ φρέαρ, ὡς εἶπον,
τότε γύνῃ Σαμαρεῖτις ἐπὶ ὤμων τὴν ὑδρίαν
ἦρε καὶ ἦλθεν ἐξελθούσα τὴν Συχάρ, πόλιν ἰδίαν.
Καὶ τίς οὐ μακαρίζει τὴν ἔξοδον ἐκείνης καὶ τὴν εἴσοδον;
Ἐξῆλθε γὰρ ἐν ῥύπῳ, εἰσῆλθε δὲ ἐν τύπῳ
τῆς ἐκκλησίας ἄμωμος ·
ἐξῆλθε καὶ ἐξήντησε τὴν ζῶν ὥσπερ σπόγγος ·
ἐξῆλθε ὑδροφόρος, εἰσῆλθε θεοφόρος · καὶ τίς οὐ μακαρίζειν
τοῦτο τὸ θῆλυ, μᾶλλον δὲ σέβει
τὴν ἐξ ἐθνῶν, τὸν τύπον, τὴν λαβούσαν
ἀγαλλίασιν καὶ ἀπολύτρωσιν.

ς΄

Προσῆλθεν οὖν ἡ ὁσία καὶ ἠντήλησεν ἐν σοφίᾳ ·
τὸν γὰρ Δεσπότην ἰδοῦσα κεκμηκότα καὶ διψῶντα
καὶ βοῶντα· “Γύναι, δός μοι πιεῖν”, οὐκ ἐτραχύνθη,
ἀλλ' εἶπεν ἐλημμένως· “Καὶ πῶς σύ, Ἰουδαῖος ὢν, ἠτήσω με;”
Ἐπέμνησε τὸ δόγμα μετέπειτα τὸ πόμα
φρονίμως ἐπηγγείλατο.
Οὐκ εἶπε γὰρ· “Οὐ δίδωμι ἄλλοφύλῳ σοὶ πίνειν”,
ἀλλ' εἶπεν· “Πῶς ἠτήσω;” ὡς ποτὲ τῷ ἀγγέλῳ ἡ Θεοτόκος ἔφη·
“Πῶς ἔσται τοῦτο; Πῶς ὁ ἀμήτωρ
μητέρα με λαμβάνει ὁ παρέχων
ἀγαλλίασιν καὶ ἀπολύτρωσιν;”

5

Када на извору, к'о што казах, Милосрдни сеђаше,
тада жена Самарјанка, са крчагом на плећима, дође,
изишав из Сихара, града њезина (Јн. 4, 7).
И ко не благосиља излазак тај и улазак (*иоврашак*)?
Јер у нечистоти изађе, а у образу уђе
Цркве непорочне;
изађе и к'о сунђер живот исцрпе;
изађе водоносна, уђе богоносна; и ко не благосиља
жену ову; ко не велича
њу – из иноплеменика⁷ – као образ (*Цркве*) која уз
радост и избављење.

6

Приступи богодушна (*жена*) ихвати у мудрости,
јер виде Господа клонула, жедна
и вапијућа: „Жено, дај ми да пијем“ (Јн. 4, 7), не озлоједи се,
већ смерно рече: „Како Ти, који си Јудејац, од мене иштеш?“ (Јн. 4, 9)
Напомену заповед, но потом пиће
благосрдачно нуђаше.
И не рече: „Не дам Теби, инобратственику да пијеш“,
већ каза: „Како (*од мене*) иштеш?“; баш к'о што некад ангелу
Богородица прозбори:
„Како ће то бити (Лк. 1, 34)? Како ће Он, који матере не имаде,
за матер мене узети – Он који даје
радост и избављење?“

⁷ Иако би грчки појам „ἔθνων“ захтевао другачији, дословнији превод, као: „народа“ или, у датоме контексту: „многобожаца“, одлучили смо се за термин „иноплеменика“, будући да су, према јеванђелском тексту (Јн. 4, 12), Јевреји и Самарјани имали заједничке претке и наслеђе, али нису били у међусобној љубави због различитих прописа у оквиру верских обреда и обичаја. Јевреји су сматрали Самарјане туђим људима, не због националне припадности, већ због грубог и неугледног понашања. Самарјани су пак презирали Јевреје стога што су сматрали да су управо Самарјани, а не Јевреји, носиоци древне вере Израиљаца, онако како је изложена у Мојсијевом Закону. Видети: Ракић 2004: II, 350–351.

ζ'

Ἴδου μου δύο εἰκόνων ζωγράφος ἡ Σαμαρεῖτις
ἐκ τῆς Συχάρ ἀνεφάνη· ἐκκλησίας, Σαμαρείας.
Διὰ τοῦτο μὴ παρέλθωμεν αὐτήν· ἔχει γὰρ τέρψιν.
Λεγέτο οὖν τὸ θῆλυ καὶ πάλιν πρὸς τὸν πλάστην· “Πῶς ἠτήσω με;
Ἐὰν σοι δώσω πίνης, πίων δὲ μεταβαίνης
τὸν Ἰουδαϊκὸν θεσμόν,
καὶ λήψομαι ἐξ ὕδατος σὲ ὁμόφρονα ἄνδρα”.
“Ὅτι καλοὶ οἱ λόγοι τῆς Σαμαρεΐτιδος ὑποσκιογραφοῦσιν;
ἐπὶ τὸ φρέαρ τὴν κολυμβήθραν
ἐξ ἧς λαμβάνει δούλην ὁ παρέχων
ἀγαλλίασιν καὶ ἀπολύτρωσιν.

η'

“Νῦν ἄκουσον μου”, ὦ γύναι, ὁ Ἰησοῦς ἀνεβόα·
“Εἰ ἦδεις τὴν δωρεάν μου καὶ τίς ἐστὶν ὁ εἰπὼν σοι·
“Ὑδωρ δός μοι, σὺ ἂν ἠήτησας αὐτὸννάματα ζῶντα·
ὕδωρ γὰρ ζῶν παρέχει”. Πρὸς ταῦτα ἀπεκρίθη ἀμφιβάλλουσα·
“Οὐκ ἀντλημα βαστάζεις, βαθύ δὲ καὶ τὸ φρέαρ·
καὶ πόθεν σοι τὰ ὕδατα;
Μὴ μείζων εἶ ἢ κάλλιον Ἰακώβ γενέτου;
Αὐτὸς γὰρ ἡμῖν ταύτην τὴν πηγὴν πρὶν παρέσχε· καὶ πῶς λέγεις
ἄρτι·
Ἔχω σοι δοῦναινάματα ζῶντα
οὐ λέγοντα διδοῦντα τῷ αἰτοῦντι
ἀγαλλίασιν καὶ ἀπολύτρωσιν”.

7

Гле како Самарјанка из Сихара, к'о живописац
указује ми се образима сугубим: Цркве и Самарије!
Стога не потценимо њу, јер крепку радост пружа (*нам*).
И опет жена Творцу обраћа се: „Како од мене иштеш?
Ако дам Ти да пијеш, пијући преступићеш
закон јудејски,
и због воде, примићу Тебе к'о мужа једнодушног“.
Дивних ли речи Самарјанкиних, које живопишу
дубину, што је из студенца
као слушкиња прима од Онога који даје
радост и избављење.

8

„Сад чуј ме, о жено“, повика Исус.
„Када би знала дара мојега, и ко је Тај који ти говори:
'Дај ми воде', од Њега би живе воде искала (Јн. 4, 10),
јер Он воду живу даје“. На то збуњена (*жена*) одговори:
„Ведре не носиш, а студенац је дубок;
и одакле Теби вода (Јн. 4, 11)?
Еда ли си Ти већи и бољи од Јакова родитеља?
Јер он нам извор овај од старина даде (Јн. 4, 12); па како говориш
опет:
'Живу ти воду могу дати
Ја, који не одричем дати ономе што иште
радост и избављење.'“

θ'

„Οὐ οἶδας, γύναι, ὃ λέγω, οὐκ ἔφθασας ὅπου θέλω·
διὸ τὰ ὠτά σου κλῖνον καὶ τὰς φρένας ἀνοιξον μοι,
ἵν' εἰσέλθω καὶ οἰκήσω ἐν αὐταῖς· οὕτω γὰρ θέλω·
Τοῦ ὕδατος γὰρ τούτου ὁ πίνων καθ' ἑκάστην πάλιν διψήσεται·
τὸ ὕδωρ δὲ ὃ δώσω τοῖς πίστει φλεγόμενοις
ἐκ δίψης μὲν ἀνάψυξις·
γενήσεται γὰρ ἔνδοθεν τοῖς πιουσι τὸ ῥεῖθρον
κρουνός ἀθανασίας ἀλλό μένος καὶ βρῦων ζωὴν τὴν αἰωνίαν·
τοῦτο γὰρ πρῶην ἐν τῷ ἐρήμῳ
οἱ ἐξ Ἑβραίων ἦσαν ἀλλ' οὐχ εὖρον
ἀγαλλίασιν καὶ ἀπολύτρωσιν“.

ι'

Ὑφήφθη τούτοις τοῖς λόγοις ἡ Σαμαρεῖτις πρὸς δίψαν,
καὶ μετηλλάγη ἡ τάξις· ἡ ποτίζουσα γὰρ πρῶην
νῦν ἔδιψα, καὶ ὁ διψήσας ἐξ ἀρχῆς ἄρτι ποτίζει.
Προσπίπτει οὖν τὸ θῆλυ· “Τὸ ὕδωρ τοῦτο”, φησί, „δός μοι, Κύριε,
ἵνα μηκέτι τοῦτω τῷ φρέατι προστρέχω
ὃ Ἰακώβ παρέσχε μοι.
Ἀργεῖτω τὰ γηράσαντα καὶ ἀνθείτω τὰ νέα·
παρέλθη τὰ πρὸς ὥραν· καὶ γὰρ ἦλθεν ἡ ὥρα τοῦ ὕδατος οὗ ἔχεις
τοῦτο βρουέτω καὶ ἀρδευέτω
ἔμοι καὶ τοῖς ἐν πίστει ἐκζετοῦσιν
ἀγαλλίασιν καὶ ἀπολύτρωσιν“.

9

„Не знаш, жено, шта говорим, нити досежеш до онога што хоћу;
уши своје управи и ум за ме отвори
да уђем и пребивам у њему, јер то желим.
Свако ко пије од воде ове, опет ожеднеће;
а вода коју ћу ја дати вером успламтелима,
након жеђи – опоравак биће им (Јн. 4, 13–14);
онима што је пију изнутра биће Источник
бесмртности, сила из које живот вечни тече.
Њу пређе у пустињи
и потомци Јудеја примише, али не нађоше
радост и избављење“ (1. Кор. 10, 4–5).

10

Од речи ових успламте жеђу Самарјанка
и поредак измени се: она која пређе напајаше
сад ожедне, а Онај који с почетка жеђаше, сада напаја.
И моли жена: „Воду ову“, каже, „дај ми, Господе,
да не хитрим више студенцу том
што Јаков предаде ми (Јн. 4, 15).
Нек почива старо време и нека процвета ново,
јер у тренут прави стиже; а време (*ново*) од воде коју имаш дође;
она нека извире и напаја
мене и оне који с вером ишту
радост и избављење“.

ια'

“Ροὰς ἀχράντων ὑδάτων εἰ θέλεις ἵνα σοι δώσω,
πορεύου, φώνει τὸν ἄνδρα. Οὐ μιμοῦμαι σου τὴν γνώμην,
οὐκ ἐρῶ σοι· Σαμαρεῖτις εἶ, καὶ πῶς ἤτησας ὕδωρ;
Οὐ θλίβω σου τὴν δίψαν· ἐγὼ γὰρ σε πρὸς δίψαν δίψη εἵλκυσα,
διψῶντα ὑπεκρίθην, καὶ ὡς διψῶν ἐτρώθην
ἵνα διψῶσαν δείξω σε.

Πορεύθητι οὖν, φώνησον τὸν σὸν ἄνδρα καὶ ἔλθε”.
Τὸ γύναιον δὲ ἔφη· “Οὐκ ἔχω ἄνδρα, οἴμοι”· Καὶ πρὸς αὐτὴν ὁ Πλάστης·
“Ὅντως οὐκ ἔχεις· πέντε γὰρ ἔσχες,
τὸν ἕκτον δὲ οὐκ ἔχεις ἵνα λάβῃς
ἀγαλλίασιν καὶ ἀπολύτρωσιν”.

ιβ'

Ὡ, τῶν σοφῶν αἰνιγμάτων, ὦ, τῶν σοφῶν χαρακτήρων
δι' ὧν τὰ τῆς ἐκκλησίας ἐν τῇ πίστει τῆς ὁσίας
ζωγραφεῖται ἐκ χρωμάτων ἀληθῶν, ἀπαλαιώτων·
ὄν τρόπον γὰρ τὸ θῆλυ ἠρνήσατο τὸν ἄνδρα ἢ πολύανδρος,
οὕτως ἡ ἐκκλησία πολλοὺς θεοὺς ὡς ἄνδρας
ἠρνήσατο καὶ ἔλιπεν,
καὶ ἓνα ἐμνηστεύσατο ἐξ ὑδάτων Δεσπότην·
ἐκείνη ἄνδρας πέντε καὶ τὸν ἕκτον οὐκ ἔσχε, καὶ αὕτη δε τοὺς πέντε
τῆς ἀσεβείας ἄρτι λιποῦσα
τὸν ἕκτον ἐξ ὑδάτων σὲ λαμβάνει,
ἀγαλλίασιν καὶ ἀπολύτρωσιν.

11

„Ако желиш да дам ти млазеве воде (*ове*) чисте,
похитај, мужа позови (Јн. 4, 16–18). Опонашати нећу мисао твоју
и рећи нећу: ‘Самарјанка си, па како онда воде иштеш?’
Жећ не изнурујем твоју, јер у жећ те Ја жећу доведох;
жедним учиних се и као да жећу бех морен –
– да тебе жедном учиним.
Похитај, стога, мужа позови свога и крени (Јн. 4. 16–18).“
А жена рече: „Ја мужа немам, авај мени!“ А Творац ће њој:
„Уистину немаш. Јер петорицу имаде,
а шестога немаш⁸ – да узмеш
радост и избављење“.

12

О мудрих ли загонетки, о знамења ли мудрих
кроз које се, у вери свете (*жене*) лик Цркве
иконопише бојама истинитим, које остарити не могу;
и као што жена многомужна мужа одрече се,
тако и Црква, богова многих као мужева
одрече се и остави их
и заручи се, на води, за Господа Јединога.
Она, са пет мужева – шестога не имаде, а ова, пет мужева
нечистоте сад оставља
и шестог, на води, Тебе узима – Тебе који си
радост и избављење.

⁸ Шести муж је, како нам тумачи Слаткопојац, сам Господ Исус Христос, као Чисти Женик Цркве кога она још увек нема, али ускоро ће Њиме, као невеста, бити освешћена и примиће радост и избављење (De Matons 1965: 341).

ιγ'

Μισήσωμεν τὰ εἶδη τὰ τῆς εἰδωλολατρείας·
ἢ ἐξ ἔθνῶν νυμφευθεῖσα ὡς πικρὰν ἀποστρέφεται
καὶ ἀρνεῖται τὴν ἀμείνην ἧ ἔστι ῥίζα γλυκεῖα.
Ἄλλ' ἴσως ἐρῶτα τις· "Τὰ πέντε εἶδη ταῦτα τί ὑπάρχουσι;"
Ἡ τῶν εἰδώλων πλάνη πολυειδῆς μὲν ἔστιν,
ἔχει δὲ πέντε κεραίας·
ἀσέβειαν, ἀσέλγειαν καὶ τὴν ἐπιμιξίαν,
πρὸς τοῦτοις ἀσπλαγχνίαν καὶ τὴν τεκνοφονίαν, ὡς καὶ Δαυὶδ διδάσκει·
"Ἔθυσαν," λέγων, τοῖς δαιμονίοις
υἰοὺς καὶ θυγατέρας, καὶ οὐχ εὖρον
ἀγαλλίασιν καὶ ἀπολύτρωσιν".

ιδ'

Ἀφήκεν οὖν τὰ τοσαῦτα ἢ ἐξ ἔθνῶν μνηστευθεῖσα,
καὶ πρὸς τὸ τῆς κολυμβήθρας φρέαρ τρέχει ἐκείσε
καὶ ἀρνεῖται τὰ ποτέ, ὡσπερ ποτέ ἡ Σαμαρεῖτις.
Οὐκ ἔκρουσε γὰρ αὕτη τὸν πάντα πρὶν γενέσθαι ἐπιστάμενον,
ἀλλ' ἔφησεν· "Οὐκ ἔχω"; οὐκ εἶπε γὰρ· "Οὐκ ἔσχον",
νομίζω, τοῦτο λέγουσα·
"Κὰν ἔσχον ἄνδρας πρότερον, ἀλλ' οὐ θέλω νῦν ἔχειν
οὐσπερ εἶχον· σὲ γὰρ ἄρτι κατέχω τὸν σαγηνεύσαντα με
ἐκ τοῦ βορβόρου τῶν πονηρῶν μου
πιστῶς ἀντλησαμένη, ἵνα λάβω
ἀγαλλίασιν καὶ ἀπολύτρωσιν".

13

Идоле незнабоштва презримо!
Из иноплеменика заручница преобраћа се
и одбацује као горак (отрован) тај корен сладострасни.
Стога ако упита неко: „Пет идола тих, шта су?“
Развраћеност идолска многобоштво јесте
што пет рогова има:⁹
безбожност, похоту и блуд,
и к томе још суровост и чедоморство, као што Давид поучава
говорећи: „Жртвоваше демонима
синове и кћери, и не нађоше
радост и избављење“ (Пс. 105, 37–38).

14

Све то одбаци невеста из иноплеменика
и ка извору Крштења тада хитри,
и одриче се негдашњег Самарјанка, (*свеїа*) што негда беше.
И не сакри она ништа од Њега који све и пре Постања знаде,
већ каза: „Немам“; не рече: „Не имадох“,
већ, мислим, овако збори:
„Мужеве које пређе имадох, сад имати не желим
јер Тебе сада имам који мрежом си ме уловио;
из каљуге порока мојих
истином извукао – да примим
радост и избављење“.

⁹ Ово је, чини се, алузија на апокалиптичну Звер из мора чија је глава „крунисана“ роговима (Отк. 13, 1). Символику петорице мужева хришћански аутори су, у складу са дубином сопственога созерцања, тумачили на различите начине, али увек са једнаким циљем – указивањем на неопходност исправне и потпуне вере у једнога Творца и одбацивања безакоња и нечистоте развраћених веровања. Ориген је сматрао да пет мужева представљају пет чула човекових којима је душа била поробљена пре познања Господа Христа (De Matons 1965: 343). Теофилакт, у своме *Тумачењу на Јеванђеље њо Јовану* (PG 123, 1133–1348), петорицу мужева тумачи као пет закона, сукцесивно даваних од Господа народу израиљском у личностима: Адама, Аврама, Ноја, Мојсија и пророка. Шести муж, према Теофилакту, није од Господа; то је духовни блуд кроз нечистоту паганских веровања, обичаја и идолатрије, са погубним дејствима на човеков живот и његово духовно, душевно и телесно здравље.

ιε'

Νοήσασα ἢ ὁσία τὴν τοῦ Σωτῆρος ἀξίαν
ἐκ τῶν ἀποκαλυφθέντων, ἐπὶ πλεῖον ἐπεπόθει
ἐπιγνώσθαι τί ἐστι καὶ τίς ἐστὶν ὁ πρὸς τό φρέαρ·
καὶ τάχα τοῖς τοιούτοις συνείχετο εἰκότως ἐνθυμήμασιν·
“Θεὸς ὑπάρχει ἄρα ἢ ἄνθρωπος ὃν βλέπω,
οὐράνιος ἢ γῆϊνος ;
Ἴδού γὰρ τὰ ἀμφότερα ἐν ἐνί μοι γνωρίζει,
διψῶν τε καὶ ποτίζων, μανθάνων καὶ προλέγων, καὶ πάλιν
προσκαλῶν με
τὴν παρὰ νόμον καὶ προσδεικνύς μοι
τὰ σφάλματα μου πάντα, ἵνα λάβω
ἀγαλλίασιν καὶ ἀπολύτρωσιν”.

ις'

Οὐκοῦν οὐράνιος πέλει καὶ τὸ ἐπίγειον φέρει·
εἰ οὖν θεὸς καὶ βροτὸς ὢν, ὡς ἄνθρωπος μοι ἐδείχθη,
καὶ διψήσας (με) ποτίζει ὡς Θεὸς καὶ προφητεύει.
Οὐκ ἦν γὰρ ἐν ἀνθρώπῳ τὸ γινῶναί μου τὸν βίον καὶ ἐνθυμήσασθαι,
ἀλλὰ τοῦ ἀοράτου καὶ νῦν θεωρουμένου
ἐνδείξαι καὶ ἐλέγξαι με·
αὐτοῦ ἦν καὶ εἰδέναι με καὶ κηρῶσαι ὃ πέλω·
αὐτοῦ τὸν νοῦν ἀντλήσω, αὐτοῦ τὴν γνώσιν πῶς, αὐτοῦ τοῖς λόγοις πλύνω
πάντα τὸν ῥύπον τῶν ἁμαρτιῶν μου,
ἵν' ἀμωμήτῳ γνώμῃ ἀπολάβω
ἀγαλλίασιν καὶ ἀπολύτρωσιν.

15

Разумев праведна (*жена*) достојност Спаситеља
из онога што (*joj*) откри, све јаче чезнуше
сазнати шта збива се и ко је Онај који је на извору,
те као да помислима овим закупаљаше се:
„Да л' Бог је ил' човек Онај кога гледам,
да л' небесни ил' земаљски (*сѿвор*)?!
Сад, гле, оба ми се у Једноме обзнајују:
Онај који жедни и Онај који напаја; Онај који учи и пророкује, и Онај
који опет призива
мене – безакону, и који показа ми
сва сагрешења моја, да примим
радост и избављење.

16

Уистину, Небесник је, а обличје земаљско носи;
те бивајући и Бог и биће земно, као човек показан ми би;
јер и ожеднев, као Бог напаја ме и пророкује.
Човечије не бејаше познати живот мој и у њ' прозрети,
већ је Невидљивоме, а сада Видљивом (*мојуће*)
поучити и изобличити ме.
Његово бејаше познати ме и обзнанити (ми) то што јесам.
Од духа Његовога црпићу, од науке Његове пићу, речима Његовим опраћу
сву нечистоту грехова мојих,
да душом непорочном узмем
радост и избављење.

ιζ'

Υἱὲ βροτοῦ, ὡς ὄρω σε, Υἱὲ Θεοῦ, ὡς νοῶ σε,
σὺ φώτισόν μου τὰς φρένας, Κύριε, διδάξόν με
τίς ὑπάρχεις", χρηστῶς παρεκάλει Χριστὸν ἢ Σαμαρεῖτις.
Ἴδου σαφῶς σε βλέπω πιστῶς κατανοοῦσα, καὶ μὴ κρύψης μοι·
μὴ ἄρα σὺ ὑπάρχεις Χριστὸς ὃν οἱ προφήται
προεῖπον ὅτι ἔρχεται;
Ἐὰν σὺ εἶ, ὡς ἔφησαν, παρρησίᾳ εἶπέ μοι·
ὄρω γὰρ ὅτι ὄντως ἂ ἔπραξα γνωρίζεις, καὶ ταῦτα τῆς καρδίας
κρύφια πάντα, καὶ διὰ τοῦτο
καθικετεύω γνώμη ἵνα λάβω
ἀγαλλίασιν καὶ ἀπολύτρωσιν.

ιη'

Ἀλλ' ὅτε εἶδεν ὁ βλέπων τὰς τῆς σοφῆς διαλέξεις
καὶ τὸ πιστὸν τῆς καρδίας, παρευθὺς ἀπεκρίθη
πρὸς τὸ θῆλυ· "Ὅν μὲν λέγεις Μεσσίαν, ὃν οἱ προφήται
νῦν ἔρχεσθαι προεῖπον, ὄραῶς μὲν καὶ ἀκούεις τῆς φωνῆς αὐτοῦ.
Ἐγὼ εἶμι ὃν βλέπεις, ἐγὼ εἶμι ὃν ἔχεις
ἐν μέσῳ τῆς καρδίας σου·
ἐγὼ ποθῶν σε ἤλυθα σέ ἐλκύσαι καὶ σῶσαι·
νῦν κήρυξον τοῖς πᾶσι τοῖς θέλουσι σωθῆναι ἐν τῇ Συχαρ τῇ πόλει
τοὺς συγγενεῖς σου καὶ συμπολίτας,
καὶ δεῦτε πάντες ἅμα οἱ διψῶντες
ἀγαλλίασιν καὶ ἀπολύτρωσιν.

17

Сине Човечији, као што очима узрим у Те, тако, Сине Божији, умом видим Те;
осветли срце моје, Господе; покажи ми
ко си!“, Самарјанка благосрдно Христа призиваше.
„Гле, јасно опадам Те, у духу вером видим те, не сакриј од мене:
јеси ли Ти Христос за кога пророци
прококоваше да доћи ће (Јн. 4, 25)?
Ако си Ти, као што рекоше, простодушну реци ми;
јер видим да све што учиних знаш и срца мога
тајне све; тога ради,
од све душе молим Те да добијем
радост и избављење“.

18

А када Онај који (*све*) види, речи мудрице
и веру срца њезина виде, намах одговори
жени: „Онога кога Месијом називаш, за кога
пророци провидеше да сада доћи ће – гледаш и глас слушаш Његов (Јн. 4, 26).
Ја сам Онај кога ти созерцаваш, Ја – Онај кога имаш
посред срца свога.
Ја, који љубим, тебе разреших; (дођох) тебе привући и спасити.
Сада зови све из Сихара града који спасени желе бити:
родственике и сажитеље,
и ходите скупа сви који сте жедни
радости и избављења.

ιθ'

Ἴδου ἤντλησαι, γύναι, ἐκ λάκκου ταλαιπωρίας·
ὁ μηδὲ ἄντλημα ἔχων, τὴν καρδίαν σου καθῆρα
ἄνευ ῥείθρον, καὶ ἀπέπλυνα τὸν νοῦν ἄνευ ναμάτων,
καὶ ὠκισά σε θέλων, καὶ ἔδειξα ὃ πέλω καὶ οὐκ ἔπιον.
Καὶ τούτων λεγομένων ὁμοῦ καὶ τελουμένων,
οἱ μαθηταὶ ἐλήλυθαν·
οὐκ ἦσαν γάρ, ὡς γέγραπται, πρὸς τὸ φρέαρ ἐν τούτοις,
ἀλλ' ἦλθον μετὰ ταῦτα καὶ γνότες ταῦτα πάντα ἐθαύμασαν βοῶντες·
“Ὡ τῆς ἀφάτου φιλανθρωπίας·
γυναίῳ συγκατέβη ὁ παρέχων
ἀγαλλίασιν καὶ ἀπολύτρωσιν”.

κ'

Νευροῦται ἡ Σαμαρεῖτις καὶ τρέχει πρὸς Σαμαρείτας,
καταλίπουσα τὴν κάλπιν καὶ λαβοῦσα ἐπὶ ὤμων
τῆς καρδίας τὸ ἐτάζοντα νεφροὺς καὶ τὰς καρδίας·
καὶ φθάσασα τὴν πόλιν, ἐσάλπισε τοῖς πᾶσιν οὕτως κράζουσα·
“Πρεσβῦται μετὰ παιδῶν, νεανίσκοι καὶ παρθένοι,
ἐπὶ τὸ φρέαρ δράμετε·
τὸ ὕδωρ ἐπεπόλευσε καὶ προχεῖται τοῖς πᾶσιν·
ἐκεῖ κατεῖδον ἄνδρα ὃν οὐ χρὴ λέγειν ἄνδρα· Θεοῦ γὰρ ἔχει ἔργα,
πάντα μοι λέγων καὶ προφητεύων,
ὁ πάντας σῶσαι θέλων καὶ παρέχων
ἀγαλλίασιν καὶ ἀπολύτρωσιν”.

19

Гле, жено, из бездна беде црпила си;
(Ја) који ни ведра немам, срце очистих твоје
без купала; и без воде ум опрах твој,
те благовољењем у теби настаних се и показах ко сам и не пих“.
А кад ово изговорено би и окончано,
ученици пристигоше,
јер не беху, како је написано, на извору у тај час (Јн. 4, 27),
већ дођоше након овога и све то разумев, удивише се ускликујући:
„О неисказивог ли човекољубља;
снисходи жени Онај који даје
радост и избављење“.

20

Охрабрује се Самарјанка и ка Самарјанима хитри,
крчаг оставив (Јн. 4, 28) и на плећа срца узев
Онога који срца и бубреге испитује (Пс. 7, 10);
и пристигав у град брзо, огласи свима овако узвикујући:
„Старци са отроцима, јуноше и дјеве (Пс. 148, 12),
на кладенац похитајте;
изли се вода и притиче свима;
човека онамо видех кога човеком називати не треба, јер као Бог дела твори,
који све о мени каза и који пророкује (Јн. 4, 29),
који благоволи спасити све (људе) и даје
радост и избављење.

κα'

Οὐδὲν ὅλως οὐκ εἶπον οἱ κήρυκες τοῦ Σωτῆρος
ὅτι συνόμιλον εὖρον τῷ γυναιῷ τὸν ἐλθόντα
καὶ τεχθέντα ἐκ παρθένου ἐπὶ γῆς οἰκονομία·
τροφὰς γὰρ ἀπελθόντες κομίσαι, εὖρον βρωσιν ἀγεώργητον,
διδούντα τοῖς αἰτούσι τροφήν ἀθανασίας·
πρὸς οὓς καὶ ἀπεκρίνατο·
“Ἐμὸν βρωμα τὸ θέλημα τοῦ πατρός μου ὑπάρχει·
διὸ ἦν ἀγνοεῖτε τροφήν ἐγὼ ἐσθίω ἢ περ ἐσθιομένην
πᾶσι πηγάζει πνοήν τελείαν
καὶ πίστιν ἀναφαίρετον διδούντα
ἀγαλλίασιν καὶ ἀπολύτρωσιν”.

κβ'

Συνῆλθε τῆς Σαμαρείας τὸ πλῆθος ἐπὶ τὸν πλάστην,
καταλιπόντα τοὺς οἴκους, καὶ ἐδείχθησαν τῇ πίστει
ὥσπερ οἶκοι τοῦ εἰπόντος ἐν γραφαῖς ταῖς θεοπνεύστοις
ὡς λέγει· “Ἐνοικήσω, καὶ ἐμπεριπατήσω, καθὼς γέγραπται,
{...}¹⁰ οἴκοις τοιούτοις καταλιπούσι πάντα,
ἀγρούς, γονεῖς καὶ φίλτατα,
καὶ ἔσομαι αὐτῶν Θεός καὶ Σωτῆρ ἐκ παγίδων·
αὐτοὶ δὲ ἔσονται μοι λαὸς ἡγιασμένος, κατοίκησιν ποιοῦντες
τῇ αἰδία καὶ ἀχωρίστῳ
Τριάδι τῇ ἀφθόνως πηγαζούσῃ
ἀγαλλίασιν καὶ ἀπολύτρωσιν.

¹⁰ Како се види, на почетку петог колоне завршног икоса недостају три слога; чини се да је у питању једна реч која се није могла реконструисати, стога што у оригиналу није читљива (De Matons 1965: 352).

21

Не рекоше ништа апостоли Спаситељеви
кад нађоше Га где са женом разговараше – Њега, пришавшег
и рођеног на земљи од Девојке, икономије (*Божанске*) ради;
јер отидоше јело да прибаве, а храну нађоше неземљоделану
– Њега – који, онима што ишту, бесмртности храну даје;
њима (*аѿосѿолима*) одговори:
„Јело је моје Оца мога воља (Јн. 4, 34);
не знате ви храну коју Ја једем“ (Јн. 4, 31) што, једена,
свима излива Духа савршеног
и веру неутуђиву; и даје
радост и избављење.

22

Крену Самарјана мноштво здружено ка Творцу (Јн. 4, 30),
куће оставив и у вери показав се
као куће Онога који у Писму богонадахнутом
збори: „Настанићу се и ходићу, као што написано је,
у кућама оних који оставише све:
имања, родитеље и најдраже (Мт. 19, 29; Мк. 10, 29),
и Бог њихов бићу и Спаситељ од (из) замки (Лев. 26, 11–12; 2. Кор. 6, 16);
а они народ мој освећени биће што настаниће се
у вечности – у Тројици неразделивој,
из које преизобилно тече
радост и избављење“.
Амин!

* * *

Превод са старогрчког и коментари:
Весна О. Марковић
(v.hrisa@gmail.com)
Академија уметности у Новом Саду,
Универзитет у Новом Саду

Коришћена литература:

- Bailly, Anatole (2000): *Dictionnaire Grec-Français*, Paris: Hachette.
- Chantraine, Pierre (1968–1980): *Dictionnaire étimologique de la langue grecque*, Tome I–IV, Paris: Éditions Klincksieck.
- De Matons, José Grosdidier (1965): *Romanos le Mélode: Hymnes*, Tome II, *Sources Chrétiennes* 110, Paris: Les Éditions du Cerf.
- Lampe, G. W. H. (1961): *A Patristic Greek Lexicon*, Oxford: Clarendon Press.
- Liddell, Henry George and Scott, Robert (1996): *A Greek-English Lexicon*, Oxford: Clarendon Press.
- Θεοφυλάκτου, Αρχιεπισκόπου Βουλγαρίας (1864): *Ἑρμηνεία εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον*, у: Migne, J.–P (ed.) (1864): *Patrologiae Cursus Completus, Seriaes Graeca, Tomus CXXIII (PG 123)*, Paris, cols. 1133–1348.
- Ракић, Радомир Б. (2004): *Библијска енциклопедија I–II*, Србиње – Београд: Духовна Академија Светог Василија Острошког.

Примљено: 28. 10. 2019.
Одобрено: 14. 11. 2019.